Κλιματική Αλλαγή, Ανθρώπινα Δικαιώματα και Εξουσία

Kiara Worth

HUMAN RIGHTS AND THE ENVIRONMENT IN THE EU // TOWARDS AN INCLUSIVE DEBATE

TIESS TRANSDISCIPLINARY INSTITUTE FOR ENVIRONMENTAL AND SOCIAL STUDIES

KIARA WORTH

Πολιτική επιστήμονας (PhD), φωτογράφος (IISD)

Ερευνητικό άρθρο για το έργο «Ανθρώπινα δικαιώματα και περιβάλλον στην ΕΕ. Προς έναν περιεκτικό διάλογο» το οποίο χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα Erasmus+, Jean Monnet

Εισαγωγή

Παρακολουθώντας πρωτοσέλιδα ειδήσεων σε όλο τον κόσμο, είναι εύκολο να συμπεράνει κανείς ότι η κλιματική αλλαγή προκαλεί εκτεταμένη καταστροφή. Είτε πρόκειται για καταστροφικές πλημμύρες στο Πακιστάν, το Μαλάουι ή τη Μοζαμβίκη, ξηρασίες στην Ευρώπη, πυρκαγιές στη Χαβάη ή αλλαγή των καιρικών συνθηκών που προκαλούν ελλείψεις τροφίμων και επηρεάζουν την παροχή νερού σε ολόκληρη την Αφρική, η κλιματική αλλαγή έχει ήδη προκαλέσει σημαντικές ζημιές και ολοένα και πιο μη αναστρέψιμες απώλειες. Αυτό, με τη σειρά του, επηρεάζει αρνητικά τα ανθρώπινα δικαιώματα, θέτοντας σε θεμελιώδη κίνδυνο το δικαίωμα στη ζωή, την υγεία, την τροφή και το επαρκές βιοτικό επίπεδο.

Παρά την υπογραφή της Συμφωνίας του Παρισιού το 2015, μιας νομικά δεσμευτικής διεθνούς συνθήκης με στόχο τον περιορισμό της υπερθέρμανσης του πλανήτη στους 2°C, φιλοδοξώντας να την περιορίσει στους 1,5°C, η δράση για την αναστροφή της κλιματικής αλλαγής παραμένει ανεπαρκής: οι εκπομπές συνεχίζουν να αυξάνονται, η χρηματοδότηση των πολιτικών για την κλιματική αλλαγή παραμένει ανεπαρκής και η προσαρμογή είναι πολύ αργή για ένα ταχέως μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Στο επίκεντρο της συζήτησης για την κλιματική αλλαγή βρίσκονται οι διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο της Σύμβασης-Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC). Η διεξαγωγή επιστημονικών ερευνών, η πραγματοποίηση συναντήσεων και διαπραγματεύσεων και η επίτευξη συμφωνιών πολιτικής επηρεάζουν σημαντικά τις αποφάσεις που λαμβάνονται για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης.

Αυτές οι αποφάσεις, ωστόσο, επηρεάζονται βαθιά από τη δυναμική ισχύος σε παγκόσμιο επίπεδο. Για αιώνες, ο παγκόσμιος Βορράς έχει κυριαρχήσει οικονομικά και πολιτικά επέναντι στον παγκόσμιο Νότο και πολλές από τις δραστηριότητες για την υποστήριξη αυτής της δυναμικής συνέβαλλαν ουσιαστικά στην κλιματική αλλαγή. Παρά το γεγονός ότι ο παγκόσμιος Βορράς διατρανώνει τις φιλοδοξίες για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, όπως θα φανεί στην επακόλουθη ανάλυση, οι έχοντες εξουσία έχουν χρησιμοποιήσει διαφορετικούς μηχανισμούς για να επηρεάσουν τις κλιματικές διαπραγματεύσεις και να εξυπηρετήσουν τα δικά τους συμφέροντα, διασφαλίζοντας τη διατήρηση της καθεστηκυίας τάξης πραγμάτων και όχι της δράσης για την κλιματική αλλαγή.

Αφού εξετάσει τη θεωρία του Lukes[1] για τις τρισδιάστατες όψεις της ορατής, κρυφής και αόρατης εξουσίας, αυτή η ερευνητική εργασία θα εφαρμόσει ευρέως τις έννοιες αυτές στις κλιματικές διαπραγματεύσεις της UNFCCC, αναλύοντας τον τρόπο λειτουργίας της δυναμικής εξουσίας σε αυτόν τον χώρο. Μέσω της κατανόησης της ευρύτερης δυναμικής εξουσίας που επηρεάζει τη δράση για το κλίμα, το παρόν άρθρο θα υποστηρίξει ότι για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, είναι απαραίτητη η μετατόπιση των δυναμικών εξουσίας που διέπουν το παγκόσμιο σύστημα.

Ο κόσμος σήμερα

Η Έκτη Έκθεση Αξιολόγησης (AR6) της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC) είναι ένα δυσοίωνο ανάγνωσμα. Μέσα από οκτώ χρόνια δουλειάς 1.000 επιστημόνων από όλο τον κόσμο, η έκθεση των 8.000 σελίδων περιγράφει λεπτομερώς τις καταστροφικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, συμπεριλαμβανομένης της καταστροφής κατοικιών, της απώλειας μέσων διαβίωσης, του κατακερματισμού κοινοτήτων και της μη αναστρέψιμης βλάβης που αυτό θα προκαλέσει στη ζωή όπως την ξέρουμε[2].

Η έκθεση είναι επίσης σαφής σχετικά με το γεγονός ότι η κλιματική αλλαγή επηρεάζει ήδη πολλές περιοχές σε όλο τον κόσμο. Έχουν σημειωθεί εκτεταμένες και ραγδαίες αλλαγές στην ατμόσφαιρα, τους ωκεανούς, την κρυόσφαιρα και τη βιόσφαιρα, οδηγώντας σε εκτεταμένες αρνητικές επιπτώσεις τόσο στη φύση όσο και στους ανθρώπους[3].

Οι ροές ειδήσεων από όλο τον κόσμο μαρτυρούν αυτή τη νέα πραγματικότητα. Οι φονικές πλημμύρες στο Πακιστάν το 2022, οι οποίες προκάλεσαν το θάνατο περισσότερων πάνω από 1.000 ανθρώπων και επηρέασαν άλλα 33 εκατομμύρια άτομα έχουν χαρακτηριστεί ως η «χειρότερη ανθρωπιστική καταστροφή αυτής της δεκαετίας[4]». Λιγότερο από έξι μήνες αργότερα, οι κυκλώνες Idai και Kenneth εκτόπισαν δεκάδες χιλιάδες οικογένειες σε όλη τη Μοζαμβίκη και το Μαλάουι, προκαλώντας εκτεταμένες πλημμύρες, την καταστροφή 780.000 εκταρίων γεωργικών καλλιεργειών, και αφήνοντας περισσότερους από 1,8 εκατομμύρια ανθρώπους σε ανάγκη ανθρωπιστικής βοήθειας[5]. Ακόμη περισσότερα εκατομμύρια άνθρωποι στην ευρύτερη περιοχή του Κέρατος της Αφρικής αντιμετωπίζουν οξεία πείνα, ενώ βιώνουν μια από τις χειρότερες ξηρασίες των τελευταίων δεκαετιών[6]. Ιστορικές πόλεις καταστράφηκαν και περισσότεροι από 100 άνθρωποι

---

[1] Lukes, S. (2005) Power: A Radical View. 2nd Edition. Palgrave Macmillan.
[2] Boehm, S. and Schumer, C (2023) '10 Big Findings from the 2023 IPCC Report on Climate Change,' *World Resources Institute*, 20 March 2023, https://www.wri.org/insights/2023-ipcc-ar6-synthesis-report-climate-change-findings; IPCC (2023) Summary for Policymakers. In: *Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, pp. 1-34, doi: 10.59327/IPCC/AR6-9789291691647.001
[3] IPCC (2023), *Ο.π.*.
[4] Saifi, S. (2022). Pakistan floods hit 33 million people in worst disaster in a decade, minister says. CNN https://edition.cnn.com/2022/08/25/asia/pakistan-flooding-climate-minister-intl-hnk/index.html 26 Sugust 2022
[5] UNICEF (2003) Massive flooding in Mozambique, Malawi and Zimbabwe, *https://www.unicef.org/stories/massive-flooding-malawi-mozambique-and-zimbabwe*
[6] WHO (2023) *Situation Report: 01 Apr - 30 Jun 2023, Greater Horn of Africa Food Insecurity and Health Grade 3 Emergency*, https://cdn.who.int/media/docs/default-source/emergency-preparedness/ghoa-food-insecurity-and-health-sitrep--09-(april-june-2023)_final.pdf?sfvrsn=b9d3f216_1&download=true

σκοτώθηκαν στις πυρκαγιές στο τροπικό νησί Μάουι στη Χαβάη, μετά από ξηρές καιρικές συνθήκες, ισχυρούς ανέμους, και υψηλές θερμοκρασίες[7].

Αυτές οι κλιματικές επιπτώσεις, και εκατοντάδες άλλες που παρατηρούνται σε όλο τον κόσμο, έχουν καταστροφικές συνέπειες για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τόσο άμεσα όσο και έμμεσα. Έχει από καιρό αναγνωριστεί ότι ένα καθαρό, λειτουργικό και υγιές περιβάλλον είναι αναπόσπαστο στοιχείο της απόλαυσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στη ζωή, την υγεία, την τροφή και σε ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο. Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα σε όλες τους τις εκφάνσεις – τα ξαφνικά γεγονότα αποτελούν άμεση απειλή για την ανθρώπινη ζωή και ασφάλεια, και οι πιο σταδιακές μορφές περιβαλλοντικής υποβάθμισης υπονομεύουν την πρόσβαση σε καθαρό νερό, τρόφιμα, καύσιμα, στέγαση, επαρκές βιοτικό επίπεδο, ασφάλεια, αυτοδιάθεση και αυτοπροσδιορισό, ανάπτυξη, υγεία, πρόσβαση στην εκπαίδευση και άλλα βασικά στοιχεία που υποστηρίζουν την ποιότητα της ανθρώπινης ζωής[8].

Είναι επίσης σημαντικό να αναγνωριστεί ότι οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής δεν βιώνονται στον ίδιο βαθμό σε παγκόσμιο επίπεδο: οι κοινότητες στην Αφρική, την Ασία, την Κεντρική και Νότια Αμερική, οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες και τα μικρά νησιωτικά αναπτυσσόμενα κράτη αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο βάρος των επιπτώσεων. Η έκθεση AR6 εκτιμά ότι περισσότεροι από 3 δισεκατομμύρια άνθρωποι ζουν σε περιβάλλοντα που είναι ευάλωτα στην κλιματική αλλαγή. Αυτές οι ευάλωτες κοινότητες που βρίσκονται κυρίως στον παγκόσμιο Νότο, έχουν ιστορικά συνεισφέρει λιγότερο στη δημιουργία της κλιματικής αλλαγής, αλλά επηρεάζονται δυσανάλογα από αυτήν[9].

Τα προβλήματα και οι προκλήσεις σε χώρες υψηλής ευπάθειας επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από ιστορικά πρότυπα ανισότητας, που διατηρούνται και στις μέρες μας, όπως η αποικιοκρατία, ο συστηματοποιημένος ρατσισμός και η εκμετάλλευση. Η αποικιοκρατία είχε ως κίνητρο την υπόσχεση της λεηλασίας του περιβάλλοντος και της υποταγής των πληθυσμών προς όφελος της αποικιοκρατικής ομάδας, γεγονός που συνέβαλε στην αύξηση της ευπάθειας συγκεκριμένων πληθυσμών σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές[10]. Χρόνια αποικιακής εκμετάλλευσης άφησαν τη συντριπτική πλειονότητα των ανθρώπων στις αναπτυσσόμενες χώρες χωρίς βασικές υποδομές υγείας, εκπαίδευσης και διατροφής, ενώ ταυτόχρονα κατέστρεψαν τους πολιτισμούς και τις βασικές τεχνικές των αυτόχθονων πληθυσμών που προστάτευαν τους πόρους που παρείχαν αυτές τις υπηρεσίες. Ενώ ο παγκόσμιος Βορράς εξελίχθηκε σε πιο φιλελεύθερες κοινωνίες, «οι σπόροι οπισθοδρομικών κοινωνικών πρακτικών και διεφθαρμένων, αυταρχικών κυβερνήσεων»

---

[7] Al Jazeera (2023) 'Hawaii wildfires: What caused deadliest US blazes in more than 100 years?' *Al Jazeera*, 14 August 2023, https://www.aljazeera.com/news/2023/8/14/hawaii-wildfires-what-caused-deadliest-us-blazes-in-more-than-100-years

[8] UNEP (2015) *Climate Change and Human Rights*, UNON Publishing Services: Nairobi; OHCHR (2015*)* Understanding Human Rights and Climate Change, https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/ClimateChange/COP21.pdf

[9] IPCC (2023), *O.π.*

[10] Varanasi, A. (2022) *How Colonialism Spawned and Continues to Exacerbate the Climate Crisis*, Columbia Climate School: State of the Planet https://news.climate.columbia.edu/2022/09/21/how-colonialism-spawned-and-continues-to-exacerbate-the-climate-crisis/#:~:text=For%20the%20first%20time%20in,driver%20of%20the%20climate%20crisis; Corvino, F. and Andina, T (2023), *Global Climate Justice: Theory and Practice*, E-International Relations, Bristol; Letzing, J. and Sung, M. (2022) '*What does colonialism have to do with climate change*?' World Economic Forum, 9 September 2022, https://www.weforum.org/agenda/2022/09/colonialism-climate-change-pakistan-floods

είχαν ήδη βρει πρόσφορο έδαφος στις αποικίες[11] (Corvino and Andina, 2023:46). Η εκτεταμένη ανισότητα στην παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη προέκυψε από την εκτεταμένη υποβάθμιση των οικοσυστημάτων, σε συνάρτηση με την καταστολή και την εκμετάλλευση των κοινοτήτων, και είχε σαν αποτέλεσμα τη σημαντική αύξηση των εκπομπών. Με αυτόν τον τρόπο, η κληρονομιά της αποικιοκρατίας όχι μόνο συνεχίζει να επιδεινώνει τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, αλλά επηρεάζει επίσης τις στρατηγικές προσαρμογής και μετριασμού που είναι διαθέσιμες στον παγκόσμιο Νότο.

Η έκθεση AR6 αναγνωρίζει τον ρόλο που έπαιξε η αποικιοκρατία[12]. Συνδέοντας την κλιματική αλλαγή με την αποικιοκρατία, η IPCC στέλνει ένα σαφές μήνυμα ότι η αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς ταυτόχρονα να αντιμετωπιστεί αυτή η κληρονομιά της δυναμικής ισχύος και εξουσίας, αναγνωρίζοντας ότι αυτό είναι θεμελιωδώς ζήτημα δικαιοσύνης[13].

Η αποικιοκρατία ήταν, στην ουσία, μια επίδειξη δύναμης που είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική εκμετάλλευση, την πολιτιστική κυριαρχία, τον πολιτικό έλεγχο, και την εγκαθίδρυση κοινωνικών ιεραρχιών. Παρόλο που η εποχή της αποικιοκρατίας έχει λήξει, οι ανισορροπίες ισχύος που δημιουργήθηκαν είχαν βαθύ και διαρκή αντίκτυπο στη διαμόρφωση των σημερινών κοινωνιών, συμβάλλοντας στις παγκόσμιες ανισότητες, την πολιτιστική αφομοίωση, τις πολιτικές προκλήσεις και τις κοινωνικές διαιρέσεις. Πολλές από αυτές τις ανισορροπίες ισχύος είναι παρούσες στις κλιματικές διαπραγματεύσεις της UNFCCC και, προκειμένου να τις κατανοήσουμε καλύτερα, είναι απαραίτητο να προβληματιστούμε διεξοδικότερα σχετικά με το τί είναι η εξουσία και πώς λειτουργεί.

Έννοιες της εξουσίας

Η αντίληψη ότι ορισμένοι άνθρωποι έχουν περισσότερη δύναμη από άλλους είναι ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ανθρώπινης ύπαρξης. Πράγματι, η ιδέα της εξουσίας είναι μια από τις πιο αρχαίες και πανταχού παρούσες συζητήσεις στην κοινωνική θεωρία, με μια «παρέλαση μεγάλων ονομάτων[14]» από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη μέχρι τον Μακιαβέλι και τον Χομπς, τον Παρέτο και τον Βέμπερ να καταπιάνονται με την κατανόηση του φαινομένου. Παρά τον πλούτο αυτής της συνεισφοράς, η έννοια της εξουσίας παραμένει «ουσιαστικά αμφισβητούμενη[15]» και η λέξη χρησιμοποιείται με θεμελιωδώς διαφορετικούς τρόπους.

Οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν μια διαισθητική αντίληψη για το τί σημαίνει εξουσία – όλοι την κατέχει και επηρεάζεται από αυτή σε όλες τις πτυχές της ζωής τους. Με την ευρύτερη έννοιά της, η εξουσία νοείται ως η ικανότητα να επηρεάζει ή να ελέγχει κανείς τη συμπεριφορά των ανθρώπων και τον κόσμου στον οποίο ζούμε[16], γεγονός που καθιστά την έννοια θεμελιωδώς σχετική, εξαρτώμενη από τη συγκεκριμένη σχέση

---

[11] Corvino, F. and Andina, T. (2023:46), *Ο.π.*
[12] IPCC (2023), *Ο.π.*.
[13] Corvino, F. and Andina, T. (2023:46), *Ο.π.*
[14] Dahl, R. (1957: 288) 'The Concept of Power', *Behavioral Science*, 2(3), pp. 201–215.
[15] Lukes, S. (1974:34) Power: A Radical View. London: British Sociological Association.
[16] Dahl R. (1957), *Ο.π.*; Wernham, A. (1958) *The Political Works of Benedict de Spinoza*. Edited by A. G. Wernham. Oxford: Clarendon Press.

μεταξύ δύο ή περισσότερων μερών και τους τρόπους με τους οποίους εμπλέκονται[17]. Η ικανότητα επηρεασμού ή ελέγχου της συμπεριφοράς εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον βαθμό ελέγχου επί των υλικών, ανθρώπινων, πνευματικών και οικονομικών πόρων που ασκούν οι διάφοροι φορείς. Ο έλεγχος αυτών των πόρων γίνεται πηγή ατομικής και κοινωνικής ισχύος[18] και ως εκ τούτου, η εξουσία είναι μια αναπόσπαστη δυναμική της πολιτικής[19].

Στο επίκεντρο της συζήτησης για την εξουσία, ωστόσο, βρίσκεται μια διαχρονική ένταση στην κοινωνική θεωρία – η συζήτηση μεταξύ «δράσης» και «δομής[20]». Στο ένα άκρο, η εξουσία θεωρείται ως κάτι που «κατέχεται» από ορισμένους φορείς και όχι από άλλους. Συχνά αντιμετωπίζεται αρνητικά, συνδέεται με την κυριαρχία, και τη χειραγώγηση, και καθώς η εξουσία είναι άνισα κατανεμημένη, συχνά συνδέεται με αγώνες που περιλαμβάνουν συγκρούσεις[21]. Ως εκ τούτου, εξουσία είναι η ικανότητα για σκόπιμη κυριαρχία σε έναν διαγωνισμό «μηδενικού αθροίσματος» μεταξύ νικητών και ηττημένων[22]. Στο άλλο άκρο, η εξουσία θεωρείται βαθιά και ασυνείδητα ενσωματωμένη σε κοινωνικούς και πολιτισμικούς κανόνες και ιδεολογίες, και απαντάται στον ιστό των σχέσεων που επηρεάζουν τους πάντες χωρίς να την κατέχει ένα συγκεκριμένο άτομο[23]. Με αυτόν τον τρόπο, η εξουσία είναι δυναμική και πολυδιάστατη και όχι απόλυτη. Εσωτερικεύεται, επηρεάζοντας τις πεποιθήσεις και τη συμπεριφορά όλων των παραγόντων και μεταβάλλεται ανάλογα με το πλαίσιο, τις περιστάσεις και τα συμφέροντα[24].

Οι θεωρίες της εξουσίας ως κυριαρχία έχουν εξελιχθεί μέσα από την κατανόηση των διαφορετικών διαστάσεων της εξουσίας. Ο Robert Dahl πρόσφερε την πρώτη θεώρηση της εξουσίας σε διαστάσεις, δηλώνοντας ότι εξουσία είναι η ικανότητα του Α να κάνει τον Β να κάνει αυτό που διαφορετικά δεν θα έκανε ο Β[25]. Επομένως, η εξουσία κατανοείται ως προϊόν συγκρούσεων, οι οποίες ελέγχονται από τους πόρους που μπορούν να αξιοποιηθούν για να επηρεάσουν την ανθρώπινη συμπεριφορά[26]. Η λήψη αποφάσεων είναι κεντρικό σημείο μελέτης, καθώς η εξουσία αφορά «ποιός συμμετέχει, ποιός κερδίζει και χάνει και ποιός επικρατεί στη λήψη αποφάσεων[27]».

---

[17] French, J. and Raven, B. (1959) 'The bases of social power', in Cartwright, D. (ed.) *Studies in Social Power*. Ann Arobor, Michigan: University of Michigan Press.
[18] Batliwala, S. (1993) 'Women's Empowerment in South Asia - Concepts and Practices'. ASPBAE/FAO - Asia Pacific Bureau of Adult Education's (ASPBAE) 1993 study undertaken with FAOs Freedom from Hunger campaign; VeneKlasen, L. and Miller, V. (2007) 'Power and empowerment', in *The New Weave of Power, People and Politics: The Action Guide for Advocacy and Citizen Participation*. Just Associates Publication, pp. 39–58. Available at: http://www.justassociates.org/ActionGuide.htm.
[19] Guzzini, S. (2005) 'The Concept of Power: a Constructivist Analysis', *Journal of International Studies*, 33(3), pp. 495–521.
[20] Pettit, J. (2010:26) 'Multiple Faces of Power and Learning', *IDS Bulletin*, 41(3), pp. 25–35.
[21] Bachrach, P. and Baratz, M. S. (1970) Power and poverty: Theory and practice. Oxford: Oxford University Press; Bachrach, P. and Baratz, M. S. (1970), *O.π.*; Batliwala, S. (1993), *O.π.*; Gaventa, J. (2005) *Reflections on the Uses of the 'Power Cube' Approach for Analyzing the Spaces, Places and Dynamics of Civil Society Participation and Engagement;* VeneKlasen, L. and Miller, V. (2007), *O.π.*; Pettit, J. (2010), *O.π.*
[22] Pettit, J. (2010:26), *O.π.*
[23] Gaventa, J. (2005), *O.π.*; Pettit, J. (2010), *O.π.*
[24] Batliwala, S. (1993), *O.π.*; VeneKlasen L. and Miller, V. (2007), *O.π.*; Pettit, J. (2010), *O.π.*
[25] Dahl, R. (1957), *O.π.*; Digeser, P. (1992) 'The Fourth Face of Power', *The Journal of Politics*, 54(4), pp. 977–1007; Gaventa, J. and Cornwall, A. (2001) 'Power and Knowledge', in Reason, P. and Bradbury, H. (eds) *Handbook of Action Research: Participative Inquiry and Practice*. London: Sage Publications, pp. 70–80.
[26] Dahl R. (1957), *O.π.*; Lukes S. (1974), *O.π.*; Gaventa, J. and Cornwall, A. (2001), *O.π.*
[27] Polsby, N. (1963) *Community Power and Political Theory*. New Haven: Yale University Press.

Σε απάντηση, οι Bachrach και Baratz υποστήριξαν ότι η εξουσία δεν αφορά μόνο ποιός κέρδισε ή έχασε σε μια συζήτηση πάνω σε βασικά ζητήματα, αλλά μάλλον το τί εμπόδιζε τα ζητήματα και τους φορείς να συμμετάσχουν στη συζήτηση εξαρχής. Υποστήριξαν ότι η εξουσία δεν αντανακλάται μόνο στην ενσάρκωση συγκεκριμένων ενεργειών ή αποφάσεων, αλλά επίσης και στο βαθμό στον οποίο δημιουργούνται ή ενισχύονται εμπόδια στις συγκρούσεις, που συχνά θεωρούνται ως «μη λήψη αποφάσεων[28]». Όπως σχολίασαν, «ορισμένα ζητήματα οργανώνονται μέσα στην πολιτική ενώ άλλα οργανώνονται έξω από αυτή[29]», που σημαίνει ότι ορισμένα ζητήματα πολιτικοποιούνται ενώ άλλα όχι. Με αυτόν τον τρόπο, η εξουσία δε σχετίζεται αποκλειστικά με την επικράτηση σε έναν αγώνα, αλλά και με τον καθορισμό της ατζέντας, που επιτυγχάνεται μέσω της κινητοποίησης της προκατάληψης. Υποστηρίχθηκε ότι οι έχοντες την εξουσία θα μπορούσαν να κινητοποιήσουν την προκατάληψη υπέρ της καταστολής ποικίλλων ζητημάτων μέσω εξαναγκασμού, επιρροής, εξουσίας, βίας και χειραγώγησης[30]. Αν και υπάρχει σαφής διάκριση μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης διάστασης της εξουσίας, και οι δύο ιδέες χαρακτηρίζονται από μια συγκρουσιακή σχέση μεταξύ παραγόντων που προωθούν τα αυτοκαθορισμένα συμφέροντά τους έναντι των συμφερόντων των άλλων, και έτσι μπορούν να συγκροτηθούν ως μια «φιλελεύθερη αντίληψη περί εξουσίας[31]».

Ενώ η δεύτερη διάσταση εξηγεί ορισμένες κρυφές λειτουργίες της εξουσίας, δεν έφτασε στο σημείο να συμπεριλάβει την πιθανότητα μιας ψευδούς ή χειραγωγημένης συναίνεσης, όπου η προκατάληψη του συστήματος μπορεί να «κινητοποιηθεί, να αναδημιουργηθεί και να ενισχυθεί με τρόπους που δεν επιλέγονται συνειδητά ούτε είναι το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα των επιλογών συγκεκριμένων ατόμων[32]». Ο Lukes πρότεινε ότι μέσω της κοινωνικά δομημένης και πολιτισμικά διαμορφωμένης συμπεριφοράς των ομάδων και των πρακτικών των θεσμών, οι έχοντες την εξουσία απέτρεπαν την εμφάνιση συγκρούσεων, επηρεάζοντας τη συνείδηση και τη συνειδητοποίηση των παραπόνων που τις διαμόρφωναν, προτείνοντας έτσι μια «ριζοσπαστική αντίληψη περί εξουσίας[33]». Όπως υποστήριξε ο Lukes:

Δεν είναι η υπέρτατη και πιο ύπουλη άσκηση εξουσίας να εμποδίζεις τους ανθρώπους να έχουν παράπονα διαμορφώνοντας τις αντιλήψεις, τις γνώσεις και τις προτιμήσεις τους με τέτοιο τρόπο ώστε να αποδέχονται τον ρόλο τους στην υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, είτε επειδή αδυνατούν να δουν ή να φανταστούν καμία εναλλακτική λύση, είτε επειδή τη θεωρούν φυσική και αμετάβλητη, είτε επειδή την εκτιμούν ως θεόσταλτη και ευεργετική[34];

Με αυτή τη διατύπωση, ο Lukes επισήμανε τη σχέση μεταξύ εξουσίας και ιδεολογίας, υπογραμμίζοντας πώς η κοινωνικοποιημένη συναίνεση τους ανθρώπους να αμφισβητήσουν ή να οραματιστούν οποιεσδήποτε δυνατότητες αλλαγής αυτών των σχέσεων ή αντιμετώπισης αδικιών, και ότι «οι διαδικασίες

---

[28] Bachrach, P. and Baratz, M. S. (1970), *Ο.π.*; Lukes, S. (1974), *Ο.π.*; Digeser, P. (1992), *Ο.π.*
[29] Bachrach, P. and Baratz, M. S. (1970: 642), *Ο.π.*
[30] Schattschneider, E. (1960) The Semi-Sovereign People - A Realist's View of Democracy in America. New York: Holt, Rinehart and Wilson; Bachrach, P. and Baratz, M. S. (1970), *Ο.π.*; Parenti, M. (1970) 'Power and Pluralism: A View From the Bottom', *Journal of Politics*, 32, pp. 501–531; Lukes, S. 1974, *Ο.π.*; Pettit, J. 2010:26, *Ο.π.*.
[31] Digeser, P. (1992:979), *Ο.π.*
[32] Lukes, S. (1974: 25) *Ο.π.*
[33] Lukes, S. (1974: 23) *Ο.π.*; Digeser, P. (1992), *Ο.π.*
[34] Lukes, S. (2005:24), *Ο.π.*

κοινωνικοποίησης, κουλτούρας και ιδεολογίας διαιωνίζουν τον αποκλεισμό και την ανισότητα ορίζοντας τί είναι φυσιολογικό και αποδεκτό[35]».

Αυτή η προσέγγιση συνάδει με την έννοια της πολιτισμικής ηγεμονίας, σύμφωνα με τον Gramsci, η οποία εξετάζει πώς οι κοινωνικές δυνάμεις και τα ιστορικά πρότυπα οδηγούν στη «μηχανική της συναίνεσης» για τις υποδεέστερες τάξεις[36]. Ο Gramsci υποστήριξε ότι η σταθεροποίηση μιας συγκεκριμένης κοσμοθεωρίας και η αποδοχή αυτής της άποψης από διαφορετικές ομάδες (συχνά ενάντια στα δικά τους συμφέροντα), επιτυγχάνεται μέσω μιας λειτουργίας «ηγεμονίας». Υποστήριξε ότι οι έχοντες την εξουσία προσπαθούν να χειραγωγήσουν την ηγεμονία, όχι απλώς αλλάζοντας το φυσικό περιβάλλον, αλλά τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι σχετίζονται με το περιβάλλον τους μέσω καθημερινών δραστηριοτήτων[37]. Με αυτόν τον τρόπο, ο Gramsci μεταμόρφωσε την έννοια της ιδεολογίας – αντί να αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο σύστημα ιδεών, οι ιδεολογίες είναι αντίθετα «ενεργές, οργανωτικές δυνάμεις με ψυχολογική «εγκυρότητα[38]» και διαμορφώνονται «μέσω της καθημερινής εμπειρίας που φωτίζεται από την κοινή λογική[39]».

Ο Bourdieu ανέπτυξε αυτή την ιδέα περαιτέρω, υποστηρίζοντας ότι η εξουσία είναι πολιτισμική και συμβολική, και αναδημιουργείται συνεχώς μέσω της αλληλεπίδρασης δράσης και της δομής[40]. Πρόσφερε μια θεωρία της πρακτικής ή του «habitus» (η έννοια του *habitus*/έξης στον Bourdieu εκφράζει τις κοινωνικοποιημένες νόρμες ή τάσεις που καθοδηγούν τη συμπεριφορά και τη σκέψη), όπου οι κανόνες και οι προδιαθέσεις που διαμορφώνουν τη συμπεριφορά μας αλληλεπιδρούν συνεχώς με το κοινωνικό πεδίο, το οποίο δομείται από συμβολικά διαμεσολαβούμενες σχέσεις κυριαρχίας[41]. Οι οικονομικοί, πολιτικοί, νομικοί, και δικαστικοί θεσμοί και δομές που ιδρύονται και διαμεσολαβούνται από το κράτος ενισχύουν συνήθως την κυρίαρχη ιδεολογία και την εξουσία των κυρίαρχων ομάδων, ακόμη και αν οι διακηρυγμένοι στόχοι και οι πολιτικές τους μπορεί να είναι επιφανειακά εξισωτικές[42]. Ενώ το habitus διαμορφώνεται κοινωνικά, εγγράφεται επίσης σωματικά στο σώμα μας – δεν είναι απλώς ένας συγκεκριμένος τρόπος να πράττουμε, αλλά μάλλον η διαμόρφωση στάσεων που είναι συναισθηματικές και διανοητικές, οι οποίες υποβόσκουν σε όλες τις καθημερινές αντιδράσεις μας[43]. Με αυτόν τον τρόπο, η τρισδιάστατη θεώρηση της εξουσίας συμπεριέλαβε τις πιο αόρατες μορφές εξουσίας, προσφέροντας μια σοβαρή κοινωνιολογική ερμηνεία για το πώς τα πολιτικά συστήματα εμποδίζουν συγκεκριμένες αιτήματα από το να καταστούν πολιτικά ζητήματα[44].

---

[35] Acosta, A. M. and Pettit, J. (2013) '*Practice guide: A Combined Approach to Political Economy and Power Analysis Discussion Note Prepared for the Swiss Development Cooperation'*, Work in progress paper: SDC-IDS Contribution Providing Support to SDC's Democratization, Decentralization and Local Governance Network, (May), p. 23.
[36] Edelman, M. J. (1985) *The symbolic uses of politics*. Chicago: University of Illinois Press.
[37] Loftus, A. and Lumsden, F. (2008) 'Reworking hegemony in the urban waterscape', *Transactions of the Institute of British Geographers*, 33(1), pp. 109–126.
[38] Loftus, A. and Lumsden, F. (2008:114), *Ο.π.*
[39] Kipfer, S. (2002) 'Urbanization, everyday life and the survival of capitalism: Lefebvre, Gramsci and the problematic of hegemony', *Capitalism Nature Socialism*, 13(2), pp. 117–149.
[40] Bourdieu, P. (1990) *The Logic of Practice*. 6th Edition. Stanford, California: Stanford University Press; Pettit (2010), *Ο.π.*
[41] Bourdieu, P. (1990), *Ο.π.*; Pettit, J. (2010), *Ο.π.*; Yuval-Davis, N. (2011) *Power, Intersectionality and the Politics of Belonging*, FREIA Working Paper Series. Available at: http://www.freia.cgs.aau.dk/Publikationer+og+skriftserie/Skriftserie.
[42] Batliwala, S. (1993), *Ο.π.*
[43] Bourdieu, P. (1990), *Ο.π.*; Pettit, J. (2010), *Ο.π.*; Dewey, J. (1997) *Experience and Education*. New York: Touchstone.
[44] Darder, A., Baltodano, M. and Torres, R. (2003) *The Critical Pedagogy Reader*. London: Routledge Falmer.

Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις διαφορετικές διαστάσεις της εξουσίας, είναι σημαντικό να προσδιοριστούν τα συγκεκριμένα όργανα και μηχανισμοί εξουσίας[45], ουσιαστικά οι εσωτερικές λειτουργίες και τεχνικές του τρόπου με τον οποίο αποκτάται, διαμορφώνεται, και ασκείται η εξουσία.

Η πρώτη διάσταση της εξουσίας περιλαμβάνει μεταξύ των διαφόρων «εργαλείων» της δύο αρκετά απλούς μηχανισμούς – την απειλή εξαναγκασμού και την υπόσχεση ανταμοιβής. Εάν η εξουσία νοείται κυρίως από το ποιός επιτυγχάνει την επίλυση βασικών ζητημάτων, διαφορετικοί μηχανισμοί και πολιτικοί πόροι μπορούν να εισαχθούν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και το πόσο καλά χρησιμοποιούνται αυτοί οι πόροι μπορεί να καθορίσει το αποτέλεσμα του παιχνιδιού[46]. Αυτό αναφέρεται συχνά ως ορατή εξουσία, οι επίσημοι κανόνες, οι δομές, οι θεσμοί, οι αρχές και οι διαδικασίες που ορίζουν με σαφήνεια πτυχές της πολιτικής εξουσίας, ουσιαστικά η εξουσία του εξαναγκασμού. Αυτά μπορεί να λάβουν τη μορφή μεροληπτικών νόμων ή πολιτικών ή κλειστών, διεφθαρμένων ή μη αντιπροσωπευτικών δομών λήψης αποφάσεων[47].

Η δεύτερη διάσταση προσθέτει σε αυτούς τους πόρους μια κινητοποίηση της προκατάληψης, επηρεάζοντας τους «κανόνες του παιχνιδιού[48]» που όχι μόνο ελέγχουν ποιός βρίσκεται στο τραπέζι λήψης αποφάσεων, αλλά και το τί είναι στην ημερήσια διάταξη[49]. Η μεροληψία ασκείται όχι μόνο στη λήψη αποφάσεων, αλλά υποστηρίζεται επίσης μέσω των μη αποφάσεων που καταστέλλουν την αμφισβήτηση σχετικά με τα συμφέροντα των φορέων λήψης αποφάσεων, γεγονός που αποτελεί ουσιαστικά μια μορφή αποπολιτικοποίησης. Αυτό μπορεί να φανεί από τον τρόπο με τον οποίο οι υπάρχουσες νόρμες, τα προηγούμενα ή οι κανόνες διαδικασίας διατηρούνται ή προκύπτουν από τη θεσμική αδράνεια, το αθροιστικό αποτέλεσμα των σταδιακών αποφάσεων και τον κανόνα της πρόβλεψης. Ως εκ τούτου, αυτή η διαδικασία θεωρείται μια κρυφή μορφή εξουσίας[50].

Οι μηχανισμοί ισχύος στην τρίτη διάσταση της ισχύος είναι οι λιγότερο ανεπτυγμένοι και κατανοητοί, διότι συχνά δεν αναπτύσσονται σκόπιμα. Αυτό που διακυβεύεται είναι ο προσδιορισμός των συγκεκριμένων τρόπων με τους οποίους η εξουσία επηρεάζει ή διαμορφώνει τις αντιλήψεις για τις ανάγκες, τις δυνατότητες. και τις στρατηγικές πιθανής αμφισβήτησης σε καταστάσεις όπου η σύγκρουση είναι λανθάνουσα[51]. Αυτοί οι μηχανισμοί διαμορφώνουν επίσης την υποκειμενικότητα, τις κοινωνικές ταυτότητες που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι εμπλέκονται στην ιεραρχία των δυνατοτήτων και κατά πόσο αυτό ενδυναμώνει ή αποδυναμώνει τη δράση[52]. Αυτό αναφέρεται ως αόρατη εξουσία, καθώς καθιστά τα ανταγωνιστικά συμφέροντα αόρατα και οι μηχανισμοί της είναι πολύ πιο ανεπαίσθητοι[53].

---

[45] Galbraith, J. K. (2001) *The Essential Galbraith*. Edited by A. Williams. Boston, New York: Houghton Mifflin Company.
[46] Gaventa, J. (1980) *Power and Powerlessness - Quiescence and Rebellion in an Appalachian Valley*. University of Illinois Press.
[47] Gaventa, J. (2005), *O.π.*; VeneKlasen, L. and Miller, V. (2007), *O.π.*
[48] Bachrach, P. and Baratz, M. S. (1970:952), *O.π.*
[49] Bachrach, P. and Baratz, M. S. (1970), *O.π.*; VeneKlasen, L. and Miller, V. (2007), *O.π.*
[50] Bachrach, P. and Baratz, M. S. (1970), *O.π.*; Gaventa, J. (1980), *O.π.*; VeneKlasen, L. and Miller, V. (2007), *O.π.*
[51] Gaventa, J. (1980), *O.π.*
[52] Laclau, E. and Mouffe, C. (1985) *Hegemony and Socialist Strategy*, Verso (New Left). United Kingdom: Verso (New Left).
[53] VeneKlasen, L. and Miller, V. (2007), *O.π.*

Ο έλεγχος της γνώσης είναι ένας κεντρικός μηχανισμός τόσο της κρυφής όσο και της αόρατης εξουσίας. Κατά την παραγωγή γνώσης, χρησιμοποιούνται διαφορετικοί κανόνες για τον προσδιορισμό της εγκυρότητάς της και η γνώση μπορεί να παραχθεί για να τονίσει ορισμένες φωνές, δυσφημώντας ταυτόχρονα την αξιοπιστία άλλων[54]. Όπως υποστηρίζει ο Rahman, «η κυριαρχία… έχει τις ρίζες της όχι μόνο στην πόλωση σχετικά με τον έλεγχο των μέσων παραγωγής, αλλά και στα μέσα παραγωγής γνώσης, συμπεριλαμβανομένου του ελέγχου της κοινωνικής εξουσίας να καθορίζει τι είναι χρήσιμη γνώση[55]». Οι μηχανισμοί γνώσης, όπως η εκπαίδευση, τα μέσα ενημέρωσης και ο έλεγχος της πληροφορίας, μπορούν να επηρεάσουν τη συνείδηση και να διαμορφώσουν τις πολιτικές πεποιθήσεις και την ιδεολογία[56]. Είναι σημαντικό να εξετάσουμε πώς οι κοινωνικοί μύθοι, οι γλώσσες, τα σύμβολα, ακόμη και η επικοινωνία πληροφοριών διαμορφώνουν ή χειραγωγούν διαδικασίες εξουσίας, καθώς αυτό βοηθά στον εντοπισμό των διαδικασιών εξουσίας πίσω από την κοινωνική κατασκευή νοημάτων και προτύπων που χρησιμεύουν στο να πείσουν τους ανίσχυρους ώστε να ενεργήσουν με τρόπο που διαφορετικά δεν θα επέλεγαν[57]. Αυτές οι διαδικασίες ελέγχου μπορεί να έχουν παρατηρήσιμες μορφές, όπως ο έλεγχος της πληροφορίας μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης, ή μπορεί να παρατηρηθούν έμμεσα, αναγνωρίζοντας τον τρόπο με τον οποίο η εξουσία μεταβάλλει τις πολιτικές αντιλήψεις.

Η γνώση και το αίσθημα αδυναμίας που βιώνονται στις δύο πρώτες διαστάσεις της εξουσίας μπορούν να εσωτερικευτούν σε τέτοιο βαθμό που οι ανίσχυροι να αλλάζουν τις αντιλήψεις τους ως προσαρμοστική απάντηση στη συνεχή ήττα, οδηγώντας σε μοιρολατρία, αποδοκιμασία, και απάθεια[58]. Αυτό περιγράφεται ως «ψυχολογική προσαρμογή στην κατάσταση έλλειψης εξουσίας[59]» ή όπως περιγράφει ο Freire, ως «κουλτούρα της σιωπής[60]». Οι ανίσχυροι είναι σε μεγάλο βαθμό εξαρτώμενοι– εμποδίζονται τόσο όσον αφορά την αυτοκαθορισμένη δράση όσο και τον προβληματισμό για τις πράξεις τους – και χωρίς αυτή τη διαλεκτική διαδικασία, γίνονται πιο επιρρεπείς στις αξίες, τις πεποιθήσεις ή τους «κανόνες του παιχνιδιού» και απλώς ενισχύουν τα συμφέροντα των ισχυρών[61]. Αυτή η εσωτερίκευση οδηγεί σε κοινωνικοποιημένη συμμόρφωση, όπου οι ανίσχυρες ομάδες αδυνατούν να διατυπώσουν τα συμφέροντά τους ή ακόμη και να αντιληφθούν την κοινωνική σύγκρουση, και αντ' αυτού αποδέχονται τους ορισμούς της πολιτικής πραγματικότητας που προσφέρονται από τους ισχυρούς και τους θεσμούς που τους υποστηρίζουν[62]. Αυτό το επίπεδο εξουσίας διαμορφώνει τις πεποιθήσεις και την αίσθηση περί εαυτού, και οδηγεί στην αποδοχή της καθεστηκυίας τάξης πραγμάτων, συμπεριλαμβανομένης της αίσθησης ανωτερότητας ή κατωτερότητας - «οι διαδικασίες

---

54 Gaventa, J. and Cornwall, A. (2007) 'Power and knowledge', *The Sage handbook of action research: Participative inquiry and practic*e, pp. 172–189.
55 Rahman, M. A. (1991:14) 'The theoretical standpoint of PAR', in *Action and Knowledge: Breaking the Monopoly with Participatory Action Research*. New York: The Apex Press and London: Intermediate Technology Publications, pp. 13–33.
56 Gaventa, J. and Cornwall, A. (2001), *O.π.*; Miller, V. et al. (2006) 'Making change happen: power', *Just Associate*s, 3, pp. 1–22; Pettit, J. (2010), *O.π.*
57 Gaventa, J. (1980), *O.π.*; Edelman, M. J. (1985), *O.π.*
58 Freire, P. (1970) Cultural Action for Freedom. Penguin Books; Gaventa, J. (1980), *O.π.*
59 Gaventa, J. (1980:16), *O.π.*
60 Freire, P. (1970), *O.π.*
61 Freire, P. (1970), *O.π.*; Korpi, W. (1974) 'Conflict, Power and Relative Deprivation', *American Political Science Review*, 68, p. 1571.
62 Freire, P. (1970), *O.π.*; Mueller, C. (1973) *The Politics of Communication: A Study in the Political Sociology of Language, Socialization and Legitimation*. New York: Oxford University Press.

κοινωνικοποίησης, πολιτισμού και ιδεολογίας διαιωνίζουν τον αποκλεισμό και την ανισότητα ορίζοντας τί είναι φυσιολογικό, αληθινό, και αποδεκτό[63]».

Επιπλέον, η εξουσία ενδυναμώνεται από το συσσωρευτικό αποτέλεσμα της αδυναμίας του άλλου και αυτή η αίσθηση αδυναμίας, η διατήρηση της μη συμμετοχής και η διφορούμενη συνείδηση αποτελούν μέρος των έμμεσων μηχανισμών της τρίτης διάστασης της εξουσίας. Όπως λέει ο Gaventa, «από τη στιγμή που αναπτύσσονται τέτοιες σχέσεις εξουσίας, η διατήρησή τους είναι αυτοτροφοδοτούμενη και οι προσπάθειες αλλαγής τους είναι αναπόφευκτα δύσκολες… [οι ισχυροί] θα συνεχίσουν να επικρατούν απλώς και μόνο λόγω της αδράνειας της κατάστασης[64]».

Εξουσία και Διαπραγματεύσεις για την Κλιματική Αλλαγή

Οι διαπραγματεύσεις για το κλίμα υπό τη Σύμβαση Πλαίσιο του Ο.Η.Ε. για την κλιματική αλλαγή προσφέρουν πρόσφορο έδαφος για να παρατηρήσουμε ορισμένες από αυτές τις δυναμικές εξουσίας. Αυτό το άρθρο θα παρέχει μια σύντομη ανάλυση, προσφέροντας μερικούς προβληματισμούς σχετικά με το πώς οι μηχανισμοί των τριών διαστάσεων απόψεων της εξουσίας μπορούν να παρατηρηθούν σε πραγματικό χρόνο. Δεν πρόκειται σε καμία περίπτωση για μια ολοκληρωμένη ανάλυση της πολυπλοκότητας της δυναμικής της εξουσίας στο πλαίσιο της διαδικασίας διαπραγμάτευσης της Σύμβασης Πλαισίου του Ο.Η.Ε. για την κλιματική αλλαγή, αλλά για μια καταγραφή ιδεών, οι οποίες θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε περαιτέρω έρευνα.

Αναγνωρίζοντας ότι οι τρέχουσες διακρίσεις μεταξύ «ανεπτυγμένων» και «αναπτυσσόμενων» χωρών αντικατοπτρίζουν επακριβώς την πολυπλοκότητα της αναπτυξιακής διαδικασίας σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο, για τους σκοπούς αυτής της εργασίας, υπάρχει μια σαφής διάκριση ισχύος: οι ανεπτυγμένες χώρες από τον παγκόσμιο Βορρά, οι οποίς; είναι ιστορικά υπεύθυνες για τις μεγαλύτερες εκπομπές αερίων θερμοκηπίου (GHG) και με προηγμένες οικονομίες, έναντι των αναπτυσσόμενων χωρών από τον παγκόσμιο Νότο, οι οποίες αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής παρά τις ασθενέστερες οικονομίες τους και την περιορισμένη συμβολή τους στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Το σημερινό παγκόσμιο οικονομικό παράδειγμα της απεριόριστης ανάπτυξης βασίζεται στη χρήση μιας πεπερασμένης ποσότητας πόρων, όπως τα ορυκτά καύσιμα. Αυτοί που βρίσκονται στην εξουσία έχουν ίδιον συμφέρον να διατηρήσουν την καθεστηκυία τάξη πραγμάτων – η απομάκρυνση από μια οικονομία βασισμένη στα ορυκτά καύσιμα θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά την οικονομική τους σταθερότητα, να διαταράξει τις ισχυρές σχέσεις με τη βιομηχανία και συνολικά να θέσει σε κίνδυνο την πολιτική τους κυριαρχία. Χρησιμοποιώντας τη θεωρία της εξουσίας του Lukes, μπορούμε να παρατηρήσουμε πώς αυτοί που βρίσκονται στην εξουσία χρησιμοποιούν διαφορετικούς μηχανισμούς στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για να διατηρήσουν την καθεστηκυία τάξη πραγμάτων, ενισχύοντας έτσι τη δική τους πολιτική κυριαρχία.

Η πρώτη διάσταση της εξουσίας εστιάζει ουσιαστικά σε παρατηρήσιμες αποφάσεις και ενέργειες που αφορούν τους πόρους και τις πηγές αυτών. Αυτό μπορεί να φανεί στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για το

---

63 Miller et al, (2006:41), *Ο.π.*
64 Gaventa, J. (1980:23), *Ο.π.*

κλίμα με δύο συγκεκριμένους τρόπους: μέσω της παρεμπόδισης της προόδου των διαπραγματεύσεων για βασικά ζητήματα όπως η επιστήμη του κλίματος και μέσω της αποτυχίας των ανεπτυγμένων χωρών να μειώσουν τις δικές τους εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και να τηρήσουν τις δεσμεύσεις τους για τη χρηματοδότηση των προσπαθειών αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής.

Όσον αφορά τις διαπραγματεύσεις, οι ανεπτυγμένες χώρες έχουν την ικανότητα να διαμορφώνουν τη συνολικότερη συζήτηση με τρόπο που ευθυγραμμίζεται με τα συμφέροντά τους. Για παράδειγμα, στη Διάσκεψη του Κατοβίτσε για την Κλιματική Αλλαγή το 2018, οι συζητήσεις έφτασαν σε αδιέξοδο όταν μια ομάδα πετρελαιοπαραγωγών χωρών αρνήθηκε να «καλοσωρίσει» τα ευρήματα της Ειδικής Έκθεσης της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC) για την υπερθέρμανση του πλανήτη κατά 1,5oC. Η Σαουδική Αραβία, οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ρωσία και το Κουβέιτ αντιτάχθηκαν στο να «καλοσωρίσουν» τα ευρήματα της έκθεσης, επιμένοντας απλώς στο να «λάβουν υπόψη» την έκθεση[65], προτιμώντας πιο αδύναμη γλώσσα στο πλαίσιο της περιβαλλοντική διπλωματία. Αυτή η ανεπαίσθητη αλλαγή λέξης σήμαινε ουσιαστικά ότι η επιστήμη απορρίφθηκε: οι έχοντες την εξουσία «δίστασαν μπροστά στις πολιτικές επιπτώσεις» που θα σήμαινε η αποδοχή της επιστήμης και χρησιμοποίησαν την εξουσία τους για να εμποδίσουν περαιτέρω συζητήσεις. Το ίδιο μπλοκ χωρών συνέχισε να αρνείται να συμμετάσχει σε ουσιαστικές συζητήσεις σχετικά με το πώς τα πορίσματα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την ενημέρωση των πολιτικών σχετικά με την αύξηση του ρυθμού και της κλίμακας της απεξάρτησης από τον άνθρακα στη Διάσκεψη της Βόννης για το κλίμα το 2019[66].

Ισχυρές χώρες έχουν χρησιμοποιήσει παρόμοιες τακτικές για να αποδυναμώσουν το υπό διαπραγμάτευση κείμενο. Στη Διάσκεψη της Γλασκώβης για την Κλιματική Αλλαγή το 2021, μία από τις κύριες διαφωνίες των τελευταίων ωρών ήταν η διατύπωση της γενικότερης πρόθεσης γκατάλειψης του άνθρακα. Το σχέδιο για την έγκριση του κειμένου απορρίφθηκε όταν η Ινδία και η Κίνα διαφώνησαν με τη φράση «σταδιακή κατάργηση» της ενέργειας από άνθρακα και τελικά επιτεύχθηκε συμβιβασμός με τον όρο «σταδιακή μείωση». Πολλές ευάλωτες και μικρές νησιωτικές χώρες αντιτάχθηκαν στην πιο αδύναμη διατύπωση λέγοντας ότι θα έθετε σε κίνδυνο το μέλλον τους , καθώς θα οδηγούσε σε μεγαλύτερες εκπομπές, αλλά αποδέχθηκαν την αλλαγή με τη «μεγαλύτερη απροθυμία» επειδή αποτελούσε τμήμα της «λύσης πακέτο», που ήταν υπό συζήτηση στην 26η Διάσκεψη των Μερών της UNFCCC (COP 26)[67]. Αυτή η τακτική παραπέμπει σε στοιχεία καταναγκασμού, βασικό μηχανισμό της πρωτης διάστασης της εξουσίας.

Η πρώτη διάσταση της εξουσίας μπορεί επίσης να παρατηρηθεί στην άρνηση των αναπτυγμένων χωρών να εκπληρώσουν τους στόχους μετριασμού των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής (climate change

---

[65] McGrath, M. (2018) 'Climate change: COP24 fails to adopt key scientific report,' *BBC News*, 8 December 2028, https://www.bbc.com/news/science-environment-46496967.

[66] Farand, C. (2019) 'UN report on 1.5C blocked from climate talks after Saudi Arabia disputes science,' *Climate Home News*, 27 June 2019, https://www.climatechangenews.com/2019/06/27/un-report-1-5c-blocked-climate-talks-saudi-arabia-disputes-science/.

[67] Hook, L., Hodgson, C., and Pickard, J. (2021) 'COP26 agrees new climate rules but India and China weaken coal pledge,' *Financial Times*, 14 November 2021, https://www.ft.com/content/c891d4af-f80b-48f0-8b6f-a8763655c936; Harvey, F., Carrington, D., and Brooks, L. (2021) 'COP26 ends in climate agreement despite India watering down coal resolution,' *The Guardian*, 13 November 2021, https://www.theguardian.com/environment/2021/nov/13/cop26-countries-agree-to-accept-imperfect-climate-agreement.

mitigation) και χρηματοδότησης. Κεντρική σημασία για την επίτευξη της συμφωνίας του Παρισιού έχει η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και η παροχή χρηματοδοτικών πόρων για την αύξηση της ικανότητας των χωρών να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής[68]. Παρά την υιοθέτηση της Συμφωνίας του Παρισιού και τη δέσμευση των αναπτυγμένων χωρών, δεν έχουν επιτύχει αυτούς τους δύο βασικούς στόχους.

Ενώ ο ρυθμός αύξησης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου την τελευταία δεκαετία έχει επιβραδυνθεί σε σύγκριση με την προηγούμενη δεκαετία, οι μέσες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου κατά την τελευταία δεκαετία ήταν οι υψηλότερες που έχουν καταγραφεί ποτέ[69]. Με τις τρέχουσες εθνικά καθορισμένες συνεισφορές (NDCs) και τις πολιτικές που εφαρμόζονται, η υπερθέρμανση του πλανήτη με τα σημερινά δεδομένα αναμένεται να αυξηθεί κατά 2,4-2,6 ºC. Οι παγκόσμιες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου πρέπει να μειωθούν κατά 30-45% για να περιοριστεί η υπερθέρμανση του πλανήτη σε επίπεδα σημαντικά κάτω από τους 2 ºC, ωστόσο οι τρέχουσες εθνικά καθορισμένες συνεισφορές θα μειώσουν τις εκπομπές μόνο κατά 5-10%, με την προϋπόθεση ότι θα εφαρμοστούν πλήρως. Το 2023, οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου έφτασαν σε «υψηλό όλων των εποχών[70]», το οποίο θεωρείται ότι αποτελεί «απόδειξη της αδράνειας στην παγκόσμια κλιματική κρίση[71]».

Αυτή η «μαρτυρία αδράνειας» μπορεί επίσης να παρατηρηθεί στη χρηματοδότηση για το κλίμα - η δέσμευση για 100 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως έως το 2020 δεν τηρήθηκε. Με βάση τις τρέχουσες πρακτικές λογιστικής και υποβολής εκθέσεων που εφαρμόζουν οι συνεισφέροντες στη χρηματοδότηση για το κλίμα, η συνολική χρηματοδότηση υπολογίσθηκε σε 83,3 δισσεκατομύρια δολάρια το 2020[72]. Αν και πρόκειται για ένα σημαντικό ποσό, υπολείπεται σημαντικά της υπόσχεσης που δόθηκε το 2009 και βασίζεται σε λογιστικές πρακτικές που δεν αντικατοπτρίζουν το πραγματικό επίπεδο της παρεχόμενης στήριξης. Για παράδειγμα, τα δάνεια με ευνοϊκούς όρους για τη χρηματοδότηση ενός έργου μπορεί να είναι η σωστή επιλογή υπό τις κατάλληλες συνθήκες, όπως όταν αναμένεται απόδοση επένδυσης εντός του πεδίου εφαρμογής του έργου. Ωστόσο, οι ισχύοντες κανόνες και πρακτικές για την υποβολή εκθέσεων σχετικά με τη χρηματοδότηση του κλίματος επιτρέπουν τον υπολογισμό δανείων και άλλων μη-χορηγικών χρηματοδοτικών εργαλείων στην ονομαστική τους αξία. Αυτό δεν αντικατοπτρίζει την προσπάθεια των συνεισφερόντων, ούτε το οικονομικό όφελος για τις δικαιούχους χώρες. Αντίθετα, οι συνεισφέροντες λαμβάνουν τα εύσημα για την παροχή χρηματοδότησης για το κλίμα την οποία οι αναπτυσσόμενες χώρες θα πρέπει να αποπληρώσουν. Υπολογίζεται ότι μόνο 21 έως 24,5 δισεκατομμύρια δολάρια από τις τρέχουσες συνεισφορές μπορούν να θεωρηθούν πραγματική στήριξη. Τρεις μεγάλες οικονομίες — οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Αυστραλία και ο Καναδάς —

---

[68] UNFCCC (2016) Key aspects of the Paris Agreement, https://unfccc.int/most-requested/key-aspects-of-the-paris-agreement.
[69] UN Environment Programme (UNEP) (2022) *Emissions Gap Report 2022: The Closing Window - Climate Crisis Calls for Rapid Transformation of Societies*, Nairobi. https://www.unep.org/emissions-gap-report-2022
[70] Harvey, F. (2023) 'Global greenhouse gas emissions at all-time high, study finds,' *The Guardian*, 8 June 2023, https://www.theguardian.com/environment/2023/jun/08/global-greenhouse-gas-emissions-at-all-time-high-study-finds.
[71] UN Environment Programme (UNEP) (2022:1), *Ο.π.*.
[72] OECD (2022) *Climate Finance Provided and Mobilised by Developed Countries in 2016-2020: Insights from Disaggregated Analysis, Climate Finance and the USD 100 Billion Goal*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/286dae5d-en

παρείχαν λιγότερο από το μισό του μεριδίου που τους αναλογεί στη χρηματοοικονομική προσπάθεια το 2018, με βάση αντικειμενικούς δείκτες όπως το μέγεθος των οικονομιών τους και οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου[73].

Η αποτυχία επίτευξης των στόχων για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου όσο και των στόχων χρηματοδότησης του κλίματος είναι μια σαφής απόδειξη της πρώτης διάστασης της εξουσίας - οι χώρες που ελέγχουν την κατανομή και διανομή των πόρων έχουν στρατηγικά καθυστερήσει ή υπαναχωρήσει από τις δεσμεύσεις τους, προστατεύοντας τα οικονομικά τους συμφέροντα, ενώ παράλληλα προβάλλουν μια εικόνα συνεργασίας. Η πρώτη διάσταση της εξουσίας υπογραμμίζει τη σημασία των απροκάλυπτων ενεργειών, αποκαλύπτοντας πώς οι χώρες με επιρροή χειραγωγούν τις δεσμεύσεις τους για να διατηρήσουν τις κυρίαρχες θέσεις τους. Αυτή η συνθήκη αντανακλάται στις διαπραγματεύσεις για το κλίμα, οδηγώντας σε περαιτέρω αδράνεια για την κλιματική κρίση.

Η δεύτερη διάσταση της εξουσίας, η οποία επηρεάζει τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και διαμορφώνει τους όρους της συζήτησης, μπορεί επίσης να φανεί στις διαπραγματεύσεις για το κλίμα, πιο ξεκάθαρα μέσω του καθορισμού της ατζέντας και της κινητοποίησης της προκατάληψης.

Μία από τις βασικές αρχές της Συμφωνίας του Παρισιού είναι η απώλειες και οι ζημιές (loss and damage) – η αναγνώριση ότι πολλές κλιματικές επιπτώσεις είναι πλέον αναπόφευκτες, οδηγώντας αναπόδραστα σε σημαντικές απώλειες και ζημιές. Παρά το γεγονός ότι αυτό το ζήτημα είναι κεντρικό για τις ευάλωτες χώρες, ιδιαίτερα τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες και τις μικρές νησιωτικές αναπτυσσόμενες χώρες, ο παγκόσμιος Βορράς έχει μπλοκάρει τις συζητήσεις για δεκαετίες, αρνούμενος να θέσει το ζήτημα των απωλειών και ζημιών στην ημερήσια διάταξη. Το θέμα συζητήθηκε για πρώτη φορά υπό τη Σύμβαση Πλαίσιο του Ο.Η.Ε. για την Κλιματική Αλλαγή το 1991, αλλά οι ανεπτυγμένες χώρες εμπόδισαν τις συζητήσεις για 30 χρόνια μέχρι την 27η συνιδιάσκεψη των μερών (COP27). Παρά τις υψηλές εκπομπές τους, οι ΗΠΑ μπλόκαραν τις συνομιλίες για τις απώλεις και τις ζημιές στη COP26 το 2021, στη συνεδρίαση της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή τον Μάρτιο του 2022, και στις ενδιάμεσες συνομιλίες για το κλίμα στη Βόννη το 2023. Το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Αυστραλία ακολούθησαν το παράδειγμά τους. Μόνο στην 26η συνδιάσκεψη (COP26), οι ΗΠΑ παρεμπόδισαν τις συνομιλίες για τις απώλειες και ζημιές έξι φορές, και καθώς οι συνδιασκέψεις των μερών δεν χρησιμοποιούν σύστημα ψηφοφορίας και βασίζονται στην ομοφωνία, αυτό δίνει στις χώρες τη δύναμη να μπλοκάρουν την ατζέντα. Το ζήτημα των απωλειών και ζημιών συζητήθηκε τελικά στην 27η συνδιάσκεψη μετά από τεράστιες πιέσεις από την κοινωνία των πολιτών, όπου σχεδόν 150 οργανώσεις κάλεσαν τις Η.Π.Α. να δεσμευτούν σε μια συζήτηση χρηματοδότησης για τις ζημιές και τις απώλειες, με πρόσθετη πίεση από τις καταστροφικές πλημμύρες στο Πακιστάν που ήταν μια σαφής επίδειξη των ζημιών και απωλειών στην πράξη. Αν και ένας χρηματοοικονομικός μηχανισμός για τις ζημιές και τις απώλειες συμφωνήθηκε στην COP27, πολλοί

[73] Bos, J., Gonzalez, L, and Thwaites, J. (2021) 'Are Countries Providing Enough to the $100 Billion Climate Finance Goal?' *World Resources Institute,* https://www.wri.org/insights/developed-countries-contributions-climate-finance-goal.

φοβούνται ότι θα έχει την ίδια τύχη με την υπόλοιπη χρηματοδότηση του κλίματος[74]. Αυτή η παρεμπόδιση συζήτησης συγκεκριμένων θεμάτων στην ατζέντα των διαπραγματεύσεων είναι μια σαφής απεικόνιση της δεύτερης διάστασης της εξουσίας. Πράγματι, «ορισμένα ζητήματα οργανώνονται στην πολιτική ενώ άλλα οργανώνονται έξω από αυτή[75]».

Ένας άλλος μηχανισμός της δεύτερης διάστασης της εξουσίας είναι ο βαθμός στον οποίο τα εμπόδια εμποδίζουν τα ζητήματα ή τους φορείς να συμμετέχουν πλήρως, οι «κανόνες του παιχνιδιού[76]» που όχι μόνο ελέγχουν την ατζέντα, αλλά και το ποιός βρίσκεται στο τραπέζι λήψης των αποφάσεων. Για το σκοπό αυτό, είναι προφανές ότι οι ανεπτυγμένες χώρες έχουν ένα ξεχωριστό πλεονέκτημα: μεγαλύτερα μεγέθη αντιπροσωπειών. Σε μεγάλες και πολύπλοκες πολυμερείς διαπραγματεύσεις όπως αυτές για την κλιματική αλλαγή, το μέγεθος της αντιπροσωπείας μπορεί να έχει σημαντικό αντίκτυπο στη διαπραγματευτική ισχύ λόγω των πολλαπλών συνεδριάσεων που διεξάγονται παράλληλα και συχνά συνεχίζονται μέχρι τη νύχτα καθώς διαπραγματεύονται οι τελικές τροποποιήσεις, μια διαδικασία γνωστή ως «διαπραγμάτευση μέσω εξάντλησης[77]». Για παράδειγμα, στη Διάσκεψη για την Κλιματική Αλλαγή της Βόννης το 2023, υπήρξαν 20 οργανωμένες εκδηλώσεις που απαιτούσαν περισσότερες από 70 τρίωρες συνεδρίες, επιπλέον των ίδιων των επίσημων διαπραγματεύσεων, ενώ μόνο 8 ημέρες είχαν διατεθεί για χρόνο συνεδριάσεων[78]. Για τις μικρότερες αντιπροσωπείες, αυτό συνεπάγεται δύσκολους συμβιβασμούς και χαμένες ευκαιρίες για την προώθηση των συμφερόντων τους στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων. Κατά τη διάρκεια του μεγαλύτερου μέρους της ιστορίας των διαπραγματεύσεων για την κλιματική αλλαγή, οι χώρες χαμηλού εισοδήματος, οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες και οι μικρές νησιωτικές αναπτυσσόμενες χώρες είχαν, κατά μέσο όρο, τις μικρότερες αντιπροσωπείες, περιορίζοντας τη διαπραγματευτική τους ισχύ και καθιστώντας τη συμμετοχή τους λιγότερο αποτελεσματική από τις πιο αναπτυγμένες χώρες. Αυτοί οι «κανόνες του παιχνιδιού» που θέτουν σε μειονεκτική θέση τις αναπτυσσόμενες χώρες όσον αφορά την ισότιμη συμμετοχή στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων μπορούν να θεωρηθούν ως μηχανισμός της δεύτερης διάστασης της εξουσίας[79].

Οι μηχανισμοί ισχύος στην τρίτη διάσταση της εξουσίας είναι πράγματι πιο δυσδιάκριτες. Κεντρική θέση στην έννοια της «αόρατης» δύναμης κατέχει η ιδέα της κοινωνικοποιημένης συναίνεσης, όπου η κουλτούρα, η ιδεολογία, και η επαναλαμβανόμενη κοινωνική συμπεριφορά εμποδίζουν τους ανθρώπους από το να αμφισβητήσουν ή να οραματιστούν δυνατότητες αλλαγής και διαιωνίζουν τις ανισορροπίες εξουσίας

---

[74] Donald, R. (2022) 'COP27: Climate Loss & Damage talks now on agenda, but U.S. resistance feared,' *Mongabay*, 8 November 2022, https://news.mongabay.com/2022/11/cop27-climate-loss-damage-talks-now-on-agenda-but-u-s-resistance-feared/

[75] Bachrach, P. and Baratz, M. S. (1970:642), *O.π.*

[76] Bachrach, P. and Baratz, M. S. (1970:952), *O.π.*

[77] Depledge, J. (2005) *The organization of global negotiations: constructing the climate change regime*. Earthscan. Retrieved from: https://books.google.dk/books/about/The_Organization_of_Global_Negotiations.html?id=E6P9GFU4gxAC&redir_esc=y [Google Scholar]

[78] Vreuls, H. and Munir, N. (2023) 'SB 58: Expectations and approach - Joint scenario note by the Chairs of the subsidiary bodies,' UNFCCC.

[79] Martinez, G. S., Hansen, J. I., Olsen, K. H., Ackom, E. K., Haselip, J. A., Bois von Kursk, O., & Bekker-Nielsen Dunbar, M. (2019) 'Delegation size and equity in climate negotiations: An exploration of key issues,' *Carbon Management*, 10(4), 431-435. https://doi.org/10.1080/17583004.2019.1630243.

ορίζοντας τί είναι φυσιολογικό και αποδεκτό[80]. Για το σκοπό αυτό, είναι σημαντικό να εξετάσουμε τη σχέση μας με τα ορυκτά καύσιμα και ενώ αυτοί οι προβληματισμοί δεν αφορούν κατ' ανάγκη μόνο τις διαπραγματεύσεις για την κλιματική αλλαγή, παρέχουν πληροφορίες για το γενικό σκεπτικό πίσω από τη λήψη αποφάσεών στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας.

Ένας από τους βασικούς τρόπους με τους οποίους αυτοί που βρίσκονται στην εξουσία διατηρούν την εξουσία τους είναι μέσω της δημιουργίας ενός συστήματος εξάρτησης, και αυτό το βλέπουμε ξεκάθαρα στη σχέση μας με τα ορυκτά καύσιμα. Από τη βιομηχανική επανάσταση, η καύση ορυκτών καυσίμων ήταν μια θεμελιώδης πτυχή της ζωής, είτε για το μαγείρεμα φαγητού, είτε για τη θέρμανση των σπιτιών, είτε για την τροφοδοσία των αυτοκινήτων, είτε, πιο πρόσφατα, για την παραγωγή των πλαστικών που έχουν γίνει απαραίτητα για την καθημερινή μας λειτουργία. Ταυτόχρονα, όσοι βρίσκονται στην εξουσία έχουν αξιοποιήσει διάφορες πλατφόρμες, συμπεριλαμβανομένων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των ροών πληροφοριών, για να καλλιεργήσουν τον καταναλωτισμό, ενισχύοντας την επιθυμία για ατελείωτη συγκέντρωση υλικών αγαθών. Αυτοί που βρίσκονται στην εξουσία, συμπεριλαμβανομένων της βιομηχανίας ορυκτών καυσίμων και των κυβερνήσεων, έχουν χειραγωγήσει την αφηγήση υποβαθμίζοντας το περιβαλλοντικό κόστος της καπιταλιστικής παραγωγής για να διατηρήσουν την υποστήριξη του κοινού. Ελέγχοντας τη ροή των πληροφοριών, έχουν αποσπάσει την προσοχή από τις αρνητικές εξωτερικές οικονομίες του καπιταλισμού και του καταναλωτισμού, συμπεριλαμβανομένης της συμβολής τους στην κλιματική αλλαγή. Αυτή η χειραγώγηση έχει διαιωνίσει ένα μη βιώσιμο μοντέλο που δίνει προτεραιότητα στην οικονομική ανάπτυξη έναντι της οικολογικής ευημερίας[81]. Ενώ πολλοί ενδιαφερόμενοι, συμπεριλαμβανομένων των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ) εταιρειών και ατόμων, προσπάθησαν να αντισταθούν, μειώνοντας την εξάρτηση από την καπιταλιστική απόκτηση και βρίσκοντας εναλλακτικές λύσεις στα ορυκτά καύσιμα, αυτοί που βρίσκονται στην εξουσία έχουν διατηρήσει σε μεγάλο βαθμό τον έλεγχο, ιδίως όσον αφορά τα μέσα παραγωγής αυτών των πόρων. Αυτό οδήγησε σε μια αίσθηση αδυναμίας, μια προσαρμοστική αντίδραση στη συνεχή ήττα[82] που οδήγησε σε απάθεια για την κατάσταση. Ενώ οι άνθρωποι μπορεί να θέλουν να αλλάξουν τη σχέση τους με τα ορυκτά καύσιμα, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από αυτά και ανίκανοι να αλλάξουν τα μέσα παραγωγής, οδηγούνται σε εσωτερικευμένη κοινωνική συμμόρφωση. Από τη στιγμή που εγκαθιδρύονται τέτοιες σχέσεις εξουσίας, «η διατήρησή τους είναι αυτοκινούμενη και προσπάθειες αλλαγής τους είναι αναπόφευκτα δύσκολες[83]». Προκειμένου να επωφεληθούν από τις ανισότητες, οι ισχυροί δεν χρειάζεται πλέον να δράσουν, «θα συνεχίσουν να επικρατούν απλώς μέσω της αδράνειας της κατάστασης[84]».

Αυτό υπογραμμίζει πώς η κοινωνικοποιημένη συναίνεση εμποδίζει τους ανθρώπους να αμφισβητούν, να οραματιστούν πιθανότητες αλλαγής ή να αντιμετωπίσουν τις αδικίες, και πώς «οι διαδικασίες κοινωνικοποίησης, κουλτούρας και ιδεολογίας διαιωνίζουν τον αποκλεισμό και την ανισότητα, ορίζοντας τί είναι φυσιολογικό και αποδεκτό[85]». Η σχέση μας με τα ορυκτά καύσιμα είναι ένα σαφές παράδειγμα της

---

[80] Acosta, A. M. and Pettit, J. (2013:14), *Ο.π.*
[81] Klein, N. (2014) *This Changes Everything: Capitalism vs the Climate*, New York: Simon and Schuster
[82] Gaventa, J. (1980), *Ο.π.*
[83] Gaventa, J. (1980), *Ο.π.*
[84] Gaventa, J. (1980:23), *Ο.π.*
[85] VeneKlasen, L. and Miller, V. (2007), *Ο.π.*

τρίτης διάστασης της εξουσίας που υποστηρίζει ότι η εξουσία μπορεί να επηρεάσει, να διαμορφώσει ή να καθορίσει τις ίδιες τις επιθυμίες μας. Χρησιμοποιώντας κοινωνικούς μύθους, γλώσσες, σύμβολα, ακόμη και την επικοινωνία της πληροφορίας για τη διαμόρφωση ή τη χειραγώγηση της εξουσίας[86], οι ισχυροί μπορούν να κάνουν τους ανίσχυρους να πιστέψουν [σε κάτι] και να ενεργήσουν με τρόπο που διαφορετικά δεν θα έκαναν, εις βάρος τους αλλά προς όφελος άλλων[87]. Αυτό δημιουργεί μια διάκριση μεταξύ των συμφερόντων όπως αυτά γίνονται αντιληπτά και των «πραγματικών» συμφερόντων, και ο Lukes υποστηρίζει ότι οι πράξεις και οι μη-πράξεις μπορούν να επηρεάσουν τη διαμόρφωση των συμφερόντων, όπως τα αντιλαμβάνονται τα άτομα, και των πολιτικών προτιμήσεων, ακόμα κι αν αυτά είναι αντίθετα με τα γνήσια συμφέροντά τους[88].

Επηρεάζοντας την κοινή γνώμη με διάφορα μέσα, αυτοί που βρίσκονται στην εξουσία έχουν εξασφαλίσει ότι η καπιταλιστική ιδεολογία παραμένει κυρίαρχη, εμποδίζοντας εναλλακτικά οικονομικά μοντέλα που δίνουν προτεραιότητα στην περιβαλλοντική βιωσιμότητα και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτός ο περιορισμός των επιλογών καταπνίγει τη συστημική αλλαγή, ενισχύοντας την κυρίαρχη τάξη πραγμάτων. Το επιστέγασμα αυτών των δυναμικών εξουσίας διαιωνίζει την κυριαρχία του καπιταλισμού, επιταχύνοντας στην πορεία την κλιματική αλλαγή. Καθώς τα κανάλια των μέσων κοινωνικής δικτύωσης κανονικοποιούν τον καταναλωτισμό και υποβαθμίζουν τις περιβαλλοντικές ανησυχίες, τα άτομα παρασύρονται να υιοθετήσουν έναν τρόπο ζωής εντατικών από άποψη πόρων, προωθώντας τις οικονομικές δραστηριότητες που απαιτούν εντατική χρήση άνθρακα και τροφοδοτούν την κλιματική αλλαγή.

Απαραίτητες Μετατοπίσεις Εξουσίας για Αλλαγή

Εξετάζοντας τις διαπραγματεύσεις για το κλίμα μέσα από το πρίσμα των τριών διαστάσεων της εξουσίας, ένα πράγμα γίνεται σαφές: το σημερινό σύστημα λειτουργεί υπέρ της διατήρησης των συμφερόντων όσων βρίσκονται στην εξουσία και προκειμένου να καταπολεμηθεί η κλιματική αλλαγή, πρέπει να υπάρξει θεμελιώδης αλλαγή στη δυναμική της εξουσίας που διέπει το παγκόσμιο σύστημα. Αν και η υποβολή συστάσεων σχετικά με τον τρόπο αλλαγής της δυναμικής της παγκόσμιας εξουσίας ξεφεύγει σαφώς από το ερευνητικό πλαίσιο, υπάρχουν μερικά παραδείγματα αυτής της αλλαγής που ήδη συμβαίνει στο πλαίσιο του παγκόσμιου κινήματος για το κλίμα και οι οποίες αξίζουν της προσοχής μας.

Πρώτον, είναι σαφές ότι οι υπάρχουσες δομές και διαδικασίες δεν ωφελούν τον παγκόσμιο Νότο, ιδίως σε ό,τι αφορά τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και την αναπτυξιακή στήριξη. Προσπάθειες για να αλλάξει αυτή η κατάσταση βρίσκονται σε εξέλιξη, όπως μέσω της Πρωτοβουλίας Bridgetown, ενός διεθνούς συνασπισμού επικεφαλείς ιδιωτικών, δημόσιων και φιλανθρωπικών οργανισμών που επιδιώκει τη μεταρρύθμιση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής αρχιτεκτονικής[89]. Με τη Mia Mottley, Πρωθυπουργό των Μπαρμπάντος, να υποβάλλει πρώτη τη σχετική πρόταση στην 26η Συνδιάσκεψη των Μερών (COP26), το βασικό μήνυμα της

[86] Edelman, M. J. (1985), *Ο.π.*
[87] Gaventa, J. (1980), *Ο.π.*
[88] ukes, S. (2005), *Ο.π.*
[89] Milhorance, F. (2023) 'Barbados prime minister leads push to transform global finance,' *Dialogo Chino – Climate and Energy*, 13 April 2023, https://dialogochino.net/en/climate-energy/367248-barbados-prime-minister-leads-push-to-transform-global-finance/.

Πρωτοβουλίας Bridgetown είναι ότι οι χώρες με χαμηλότερο εισόδημα χρειάζονται νέους τρόπους ανακούφισης του χρέους τους για επενδύσεις στην ανθεκτικότητα και τον μετριασμό των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής. Η ομάδα επιθυμεί οργανισμοί όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και άλλοι πολυμερείς χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί να αναλάβουν ηγετικό ρόλο στη συγκέντρωση πάνω από 1 τρισεκατομμύριο δολάρια Η.Π.Α. ετησίως για τη στήριξη των στόχων βιώσιμης ανάπτυξης και κλιματικής αλλαγής για τις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς και για την αποκατάσταση των απωλειών και των ζημιών που προκαλούνται από ακραία καιρικά φαινόμενα[90].

Ενώ προσπάθειες όπως αυτή συμβάλλουν στην αλλαγή της δυναμικής ισχύος σε παγκόσμιο επίπεδο, απαιτούνται επίσης προσπάθειες σε πιο τοπικό επίπεδα, και σε αυτή την κατεύθυνση, οι αρχές της τοπικά καθοδηγούμενης προσαρμογής (locally-led adaptation) προσφέρουν σημαντικές ευκαιρίες. Στον πυρήνα της, η τοπικά καθοδηγούμενη προσαρμογή έχει να κάνει με την τοπική ηγεσία, δίνοντας τη δυνατότητα στους ντόπιους να ηγηθούν στη λήψη αποφάσεων, παρέχοντάς τους τις πληροφορίες, την ικανότητα, και τους πόρους που απαιτούνται για την αντιμετώπιση της πρόκλησης της κλιματικής αλλαγής[91]. Η τοπικά καθοδηγούμενη προσαρμογή εστιάζει στην αποκέντρωση της λήψης αποφάσεων στο χαμηλότερο επίπεδο, στην αντιμετώπιση των διαρθρωτικών ανισοτήτων, στην παροχή πρόσβασης στη χρηματοδότηση, στην επένδυση σε τοπικές ικανότητες, στην οικοδόμηση κατανόησης και συνεργασίας και στη διασφάλιση λογοδοσίας. Με την προώθηση αυτών των εννοιών μέσω πρωτοβουλιών για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, η τοπικά καθοδηγούμενη προσαρμογή συνεπάγεται μια πιο δίκαιη κατανομή της εξουσίας και των πόρων, και προάγει την τοπική καινοτομία και γνώση για την αποτελεσματικότερη οικοδόμηση ανθεκτικότητας. Αυτό, με τη σειρά του, συμβάλλει στην αντιμετώπιση της ιστορικής ανισορροπίας ισχύος και των άνισα κατανενημεμένων τρωτών σημείων που διαφορετικά θα εμβαθύνει η κλιματική αλλαγή[92].

Μια τρίτη προσπάθεια είναι η αυξανόμενη αναγνώριση της ανάγκης για μια προσέγγιση ανθρώπινων δικαιωμάτων τόσο στις διαπραγματεύσεις χάραξης περιβαλλοντικής πολιτικής όσο και στην εφαρμογή των αναπτυξιακών πρωτοβουλιών. Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών πρόσφατα ανακήρυξε την πρόσβαση σε ένα καθαρό, υγιές και βιώσιμο περιβάλλον ως καθολικό ανθρώπινο δικαίωμα, το οποίο ουσιαστικά «θα συμβάλει στη μείωση των περιβαλλοντικών αδικιών, στη κάλυψη των κενών προστασίας και στην ενδυνάμωση των ανθρώπων, ειδικά εκείνων που βρίσκονται σε ευάλωτες καταστάσεις[93]». Επιπλέον, αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο η ανάγκη προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο ίδιο το υπό διαπραγμάτευση κείμενο, με το θέμα αυτό να αποτελεί κεντρικό θέμα συζήτησης στην 27η Συνδιάσκεψη των

---

[90] Milhorance, F. (2023), *O.π.*; Farand, C. (2022) 'Mia Mottley builds global coalition to make financial system fit for climate action,' *Climate Home News*, 23 September 2023, https://www.climatechangenews.com/2022/09/23/mia-mottley-builds-global-coalition-to-make-financial-system-fit-for-climate-action/.

[91] Global Centre for Adaptation (GCA) (2022) *Stories of Resilience: Lessons from Local Adaptation Practice,* Global Centre for Adaptation, https://gca.org/wp-content/uploads/2022/11/Stories-of-Resilience.pdf

[92] Global Centre for Adaptation (GCA) (2022), *O.π.*; Tye, S., Granderson, A., and Bodrud-Doza, Md. (2022) 'Locally Led Adaptation: From Principles to Practice,' *World Resources Institute*, https://www.researchgate.net/profile/Md-Bodrud-Doza/publication/361600521_Locally_Led_Adaptation_From_Principles_to_Practice/links/638326d048124c2bc6773bc2/Locally-Led-Adaptation-From-Principles-to-Practice.pdf

[93] UN News (2022), 'UN General Assembly declares access to clean and healthy environment a universal human right,' *UN News*, 28 July 2022, https://news.un.org/en/story/2022/07/1123482

μερών (COP27)[94]. Εστιάζοντας στα ανθρώπινα δικαιώματα, μπορούμε να αρχίσουμε να αναλύουμε τις ανισότητες που βρίσκονται στην καρδιά των αναπτυξιακών προκλήσεων και να αποκαταστήσουμε τις πρακτικές που πράγουν διακρίσεις και τις άδικες κατανομές εξουσίας που εμποδίζουν την αναπτυξιακή πρόοδο[95].

Η πρόκληση της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής δεν είναι καθόλου ασήμαντη, αλλά στην καρδιά της βρίσκεται το ζήτημα της εξουσίας. Έχει αποδειχθεί ότι η δυναμική της εξουσίας επηρεάζει και διαμορφώνει σε μεγάλο βαθμό την όποια πρόοδο σημειώνεται προς την κατεύθυνση της δράσης για το κλίμα και ότι οι έχοντες την εξουσία χρησιμοποιούν διαφορετικούς μηχανισμούς και μέσα για να διατηρήσουν αυτήν την αδράνεια. Με αυτόν τον τρόπο, για να κάνουμε έναν θετικό μετασχηματισμό προς έναν πιο βιώσιμο κόσμο, πρέπει να αντιμετωπίσουμε και να μετατοπίσουμε ριζικά τις δυναμικές ισχύος που διέπουν το παγκόσμιο σύστημα.

---

[94] Harvey, F. (2022) 'First draft of Cop27 text: what it says and what it means.' *The Guardian*, 17 November 2022, https://www.theguardian.com/environment/ng-interactive/2022/nov/17/first-draft-of-cop27-text-what-it-says-and-what-it-means

[95] UN Sustainable Development Group (UNSDG) (2023), Human Rights-Based Approach, https://unsdg.un.org/2030-agenda/universal-values/human-rights-based-approach